



# Platser för paus

Tillägg som målpunkter på Stora Alvaret

---

Emanuel Cantillana

Examensarbete/Självständigt arbete • 30 hp  
Sveriges lantbruksuniversitet, SLU  
Fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap  
Landskapsarkitektprogrammet - Uppsala  
Uppsala 2025



# Platser för paus. Tillägg som målpunkter på Stora Alvaret

*Places for pause. Interventions as destinations on Stora Alvaret*

Emanuel Cantillana

|                                 |                                                                                           |
|---------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------|
| <b>Handledare:</b>              | Anders Mårsén, Sveriges lantbruksuniversitet, Institutionen för stad och land             |
| <b>Examinator:</b>              | Hanna Erixon Aalto, Sveriges lantbruksuniversitet, Institutionen för stad och land        |
| <b>Bitr. examinator:</b>        | Ulla Myhr, Sveriges lantbruksuniversitet, Institutionen för stad och land                 |
| <b>Omfattning:</b>              | 30 hp                                                                                     |
| <b>Nivå och fördjupning:</b>    | Avancerad nivå, A2E                                                                       |
| <b>Kurstitel:</b>               | Självständigt arbete i landskapsarkitektur, A2E - landskapsarkitekturprogrammet - Uppsala |
| <b>Kurskod:</b>                 | EX0860                                                                                    |
| <b>Program/utbildning:</b>      | Landskapsarkitekturprogrammet - Uppsala                                                   |
| <b>Kursansvarig inst.:</b>      | Institutionen för stad och land                                                           |
| <b>Utgivningsort:</b>           | Uppsala                                                                                   |
| <b>Utgivningsår:</b>            | 2025                                                                                      |
| <b>Omslagsbild:</b>             | Författarens egen                                                                         |
| <b>Upphovsrätt:</b>             | Alla bilder används med upphovspersonens tillstånd.                                       |
| <b>Originalformat:</b>          | Kappa (A4), planscher (A1), folder (A4).                                                  |
| <b>Elektronisk publicering:</b> | <a href="https://stud.epsilon.slu.se">https://stud.epsilon.slu.se</a>                     |
| <b>Nyckelord:</b>               | Stora Alvaret, vandring, målpunkter, tillägg, uppleva                                     |

## Sveriges lantbruksuniversitet

Fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap

Institutionen för stad och land

Avdelningen för landskapsarkitektur

## Sammanfattning

I arbetet undersöks hur målpunkter kan gestaltas på Stora Alvaret i världsarvet Södra Ölands odlingslandskap, genom ett utforskande och intuitivt baserat arbetssätt. Syftet är att visa hur tilläggen kan bidra till att göra landskapet mer inbjudande och mentalt tillgängligt, samtidigt som Alvarets karaktär respekteras och lyfts fram. I arbetet har en empirisk metod använts med vandring som tillvägagångssätt för att generera platsspecifik kunskap. Genom vandringen kunde tre platser väljas ut där tillägg föreslås att uppföras. Platsvalen baseras på förutbestämda platskriterier som innefattade rumsligt karaktär, avstånd mellan platser samt landskapskaraktärens representation av Alvaret. Platserna utgjorde grunden för ett gestaltungsförslag i tre delar, Tröskeln, Snåret och Väten, som tillsammans utgör en vandringsled mellan Karlevi och Möckelmossen i Stora Alvarets nordliga delar.

Tröskeln är ett tillägg placerat vid en höjdrygg intill Stora alvarleden strax utanför Karlevi, där många påbörjar sina vandringar. Tillägget utgörs av en terrasserad platta i fyra sektioner och fungerar som samlingspunkt, sittplats och utsiktsplats. Tröskelns formspråk inspireras av Alvarets stensättningar med stora rösen och resta kalkstenar. Genom att passas in i höjdryggens sluttning smälter tillägget in i landskapet sett från ena hållet medan det syns på långt håll från motsatt sida.

Snåret är ett vindskydd placerat på Alvarets mitt i en grund skålförformation omgiven av täta buskridåer. Vindskyddet ligger i ett skyddat läge i ett släpp mellan enbuskagen. Det utdragna formspråket speglar det avlånga rum vindskyddet står i. Vindskyddet har en roterande axel som gör konstruktionen går att tippa för att erbjuda lä från både östliga och västliga vindar. Snåret erbjuder en plats för övernattnings, umgänge och en möjlighet att ta del av Alvarets mäktiga stjärnhimmel.

Väten är ett tillägg i två delar vars syfte är att tillgängliggöra och framhäva vattenlandskapet på Alvaret. Tilläggen utgörs av spänger som sicksackar sig fram i vattnet till skulpturala sittmoduler. Sittmodulerna har en cirkulär form som skapar en flersidighet, antingen riktas besökaren ut mot det vida landskapet eller inåt för en mer intim upplevelse. Om vintern när vattnet fryser blir Väten en utgångspunkt för skridskoåkning.

*Nyckelord:* Stora Alvaret, vandring, målpunkter, tillägg, uppleva

## Abstract

This project explores how landmarks can be designed on Stora Alvaret, within the World Heritage site of Southern Öland's agricultural landscape, through an exploratory and intuitive design approach. The aim is to demonstrate how such additions can make the landscape more inviting and mentally accessible, while at the same time respecting and highlighting the character of the Alvar. An empirical method was used, with walking as a key tool for generating site-specific knowledge. Through these walks, three sites were selected for proposed interventions, based on predetermined criteria including spatial character, distance between sites, and representativeness of the Alvar landscape. The selected sites form the basis for a three-part design proposal—Tröskeln, Snåret, and Väten—which together create a trail between Karlevi and Möckelmossen in the northern parts of Stora Alvaret.

Tröskeln is placed on a ridge along the Stora Alvar trail, just outside Karlevi, where many visitors begin their hikes. It consists of a terraced platform with four levels, functioning as a meeting point, seating, and lookout. Its design draws inspiration from the stone formations of the Alvar, with large cairns and erected limestone slabs. Integrated into the slope of the ridge, it blends with the landscape when viewed from one side, while standing out as a landmark from the other.

Snåret is a windshelter situated in a shallow bowl-shaped formation in the middle of the Alvar, enclosed by dense thickets. Positioned discreetly in an opening between juniper bushes, the shelter's elongated design reflects the narrow space it occupies. Built with a rotating axis, its construction can be tilted to provide protection from either easterly or westerly winds. Snåret offers a place for overnight stays, social gatherings, and for experiencing the Alvar's magnificent starry sky.

Väten consists of two interventions aimed at making the water landscape accessible and tangible. Zig-zagging boardwalks lead visitors across the wetlands to sculptural circular seating modules. Their form creates two modes of experience—outward-facing, towards the vast landscape, or inward-facing, for a more intimate and social atmosphere. In winter, when the water freezes, Väten becomes a starting point for ice skating.

*Keywords:* Stora Alvaret, hiking, destinations, interventions, experience



# Innehållsförteckning

|                                                     |           |
|-----------------------------------------------------|-----------|
| <b>Figurförteckning .....</b>                       | <b>6</b>  |
| <b>1.    Introduktion .....</b>                     | <b>7</b>  |
| <b>2.    Bakgrund .....</b>                         | <b>8</b>  |
| <b>3.    Mål .....</b>                              | <b>11</b> |
| <b>4.    Metod.....</b>                             | <b>12</b> |
| 4.1.  Vandringar för att lära känna landskapet..... | 12        |
| 4.2.  Komma närmare landskapet.....                 | 13        |
| 4.3.  Ramverk för vandring.....                     | 15        |
| 4.4.  Val av platser .....                          | 16        |
| 4.5.  Skissande.....                                | 17        |
| <b>5.    Process .....</b>                          | <b>20</b> |
| 5.1.  Utveckling av tillägg .....                   | 21        |
| 5.1.1. Snåret .....                                 | 21        |
| 5.1.2. Väten.....                                   | 21        |
| 5.1.3. Tröskeln .....                               | 22        |
| <b>6.    Resultat .....</b>                         | <b>24</b> |
| <b>7.    Diskussion .....</b>                       | <b>25</b> |
| 7.1.  Metoddiskussion .....                         | 25        |
| 7.1.1. Vandringar som metod .....                   | 25        |
| 7.1.2. Skissprocessen.....                          | 26        |
| 7.1.3. Valet av platser .....                       | 26        |
| 7.2.  Resultatdiskussion .....                      | 27        |
| 7.2.1. Hållbarhet.....                              | 27        |
| 7.3.  Sammanfattande diskussion.....                | 28        |
| <b>Referenser.....</b>                              | <b>30</b> |
| <b>Bilaga 1.....</b>                                | <b>31</b> |

# Figurförteckning

*Figur 1. Karta över Arbetsområdet. © Lantmäteriet 2025, bearbetad av författaren.  
Skala 1:120 000 /A4*

*Figur 2. Tidig handskiss. Vindskydd som kan anpassas beroende på nuvarande vindriktning.*

*Figur 3. Skiss i Autocad. Test av geometri och dimensionering av ett tippbart vindskydd*

*Figur 4. Skiss i Rhinoceros 3D. Vidareutveckling av föregående skiss, nu i 3D.*

# 1. Introduktion

När det bestämdes att jag skulle bo på Öland under perioden av examensarbetet visste jag omedelbart att jag ville ta chansen att göra ett lokalt förankrat projekt. Lika snabbt landade jag i att jag ville göra ett projekt som möjliggjorde mycket vistelse i naturen och som lämnade utrymme för upptäckande. Öland har trots sin stora åkerareal mycket att erbjuda den som är intresserad av natur och kultur. Ön bjuder på en rik arkeologi med minst 16 fornborgar, den rymmer Europas största sammanhängande lövsskogsområde Mittlandsskogen såväl som det Stora Alvaret (Forsslund 2001). Stora Alvaret är ett unikt kulturlandskap vars säregna natur endast går att återfinna på enstaka platser i världen (Länsstyrelsen Kalmar län 2001). När det blev klart att jag skulle bo på Capellagården i Vickleby, precis intill Alvarets västra kant, blev valet enkelt. I texter om det Stora Alvaret målades bilder av ett landskap på Mars upp i mitt huvud och på samma gång ett savannlandskap där man med lite tur fick skymta surikater eller antiloper. Lusten att snöra på mig vandringskängorna blev allt starkare.

## 2. Bakgrund

Alvarmark är en landskapstyp av hedliknande karaktär med ett tunt eller obefintligt jordlager som vilar på en berggrund av kalksten (Karlsson & Tinnert 2020). Det är en unik landskapstyp som bara återfinns på få platser i världen, där Alvaret på Öland ensamt står för över 25% av alvarmarkerna på planeten (Länsstyrelsen Kalmar län 2001). Vegetationen på Alvarmark består av lavar, mossor, örter, buskar och enstaka träd. Alvarmarker har en särpräglad flora och fauna som uppstår av klimatet, människans betesdjur och berggrundens speciella förutsättningar med tunn, näringsfattig och kalkrik jord (Karlsson & Tinnert 2020). Klimatet är kargt med hårda vintrar och heta somrar, samt en kraftigt varierande vattentillgång under årets lopp. På våren och hösten är Alvaret vått, medan det på sommaren är utsatt för hård torka. Vissa arter är så specialiserade att de förekommer enbart på Ölands alvarmarker och andra sällsynta arter förekommer i stora antal på alvarmarkerna (ibid.). Stora Alvarets area uppgår till cirka 260 km<sup>2</sup> och utgör nära en femtedel av Ölands totala yta (Länsstyrelsen Kalmar län 2001).

På Öland har jordbruk bedrivits sedan cirka 6000 år tillbaka. Alvarmarkerna har av Ölands invånare använts som betesmark för boskap kontinuerligt under flera tusen år och det är denna tusenåriga betning som har format landskapet till vad det är idag (Världsarvet Södra Öland 2013). Upprätthållandet av miljön på Alvaret är beroende av betande djur och riskerar att växa igen utan kontinuerlig hävd. Detta skulle medföra att arter som är unika för Alvaret och specialiserade på dess förutsättningar riskerar att konkurreras ut i brist på de störningar i miljön som betande djur medför (Länsstyrelsen Kalmar län 2001). Under den andra halvan av 1900-talet minskade betet på Alvaret med igenväxning och kraftig utbredning av en och tall som följd (Världsarvet Södra Öland 2013). Igenväxningen pågick till slutet av 1990-talet då ett system med statliga subventioner ökade lönsamheten för jordbrukare med betande djur på Alvaret kom på plats och den betade arealen ökade igen (ibid.).

Över Alvaret går ett stort antal stigar och leder där vissa mer populära har ledmarkörer medan andra är stigar som betesdjuren trampat upp. Många av lederna har anspråkslösa startpunkter som består av parkering på grus eller gräsplan och någon form av informationstavla. Från Karlevi på Alvarets nordvästra kant går Stora alvarleden som efter 35 km når Penåsa och övergår i Mörbylångaleden, sammantaget erbjuder lederna 49 kilometer oavbruten vandring eller cykling över Stora Alvaret ner till Seby på den sydöstra kanten (Södra Ölands Världsarv 2021). Längs med sträckningen finns rastplatser vid Penåsa, Skärlöv och Seby som alla ligger belägna på Alvarets södra halva. Rastplatserna erbjuder sittplatser, grill/eldplats och dess men även möjlighet till övernattning i vindskydd (ibid.). Vid Alvarets största sjö Möckelmossen finns en större entré och

rastplats. Rastplatsen är välbesökt och populär, speciellt bland fågelskådare på grund av dess sjönära läge, här finns sittplatser, grill/eldplats, dass och parkering (ibid.). Totalt finns det fyra offentliga rastplatser på Alvaret som samtliga förvaltas av Mörbylånga kommun.

Bebyggelsen på Stora Alvaret har historiskt varit begränsad och är så även i nutid. Från stenåldern och framåt finns ett stort antal fornlämningar i form av stensättningar, gravrösen och herdekojor med mera (Länsstyrelsen Kalmar län 2001). De byggnadsverk som tydligast framstår idag är de stenmurar som skär kors och tvärs genom Alvaret. Huvuddelen av stenmurarna tillkom under 1800- och 1900-talet för att markera ägogränser men de äldsta stenmurarna tros vara fördämningar från järnåldern, tillkomna för att skapa betesmarker (ibid.). Under tider av överbefolkning på Öland har människor tvingats flytta ut och odla upp de minst magra markerna på Alvaret (Forslund 2001). Den senaste vågen av kolonisation av Alvaret var under 1800-talet då alvarbyar anlades för att sedan mot slutet av århundradet överges när en stor del av befolkningen emigrerade eller blev stadsbor, kvar finns exempelvis Dröstorps ödeby som övergavs 1897 (ibid.).

År 2000 utsågs Södra Ölands odlingslandskap, bestående av Stora Alvaret, radbyarna, den odlade marken och sjömarkerna, till ett världsarv av UNESCO i kategorin levande kulturlandskap (Länsstyrelsen Kalmar län 2001). Idag är Alvaret ett av Ölands populäraste besöksmål.

I början av min tid på Capellagården tog jag tillfället i akt att förhöra mig om Alvaret bland skolans elever och lärare. Det blev tydligt att i princip alla hade någon form av relation till landskapet och de flesta uttryckte positiva tankar och känslor kopplade till upplevelser av Alvaret. Första gången jag vandrade tvärs över Stora Alvaret möttes jag av häpnad och förvåning hos dem jag berättade för på skolan, många var av uppfattningen att det var väldigt långt och svårt att ta sig till fots över Alvaret. Genom dessa samtal började det gå upp för mig att det var relativt få som faktiskt var ute längre turer på Alvaret.

Ingången till arbetet var till en början att gestalta entréer till Alvaret men ett tvivel hade börjat gro inom mig, jag upplevde själv inte något större behov av gestaltade entréer och projektet kändes överflödigt. Problemet så som jag uppfattade det var inte en avsaknad av platser att utgå ifrån, utan snarare tydliga mål som lockar och gör det enkelt att bege sig ut. Jag drog slutsatsen att de jag pratat med på Capellagården, precis som jag, också hade svårt att bestämma vart de skulle ta vägen och vad de skulle besöka på Alvaret.

Här föddes tanken att Stora Alvaret har låg mental tillgänglighet. Med låg mental tillgänglighet menar jag att landskapets förutsättningar – det är stort, öppet, och har få tydliga målpunkter kan skapa en viss kunskapströskel att överkomma för de besökare som inte på förhand har kännedom om landskapet och dess platser. Den nya ingången till arbetet blev att skapa tydliga målpunkter och på så vis underlätta

besök på Stora Alvaret med målet att fler ska lockas att upptäcka landskapet och spendera mer tid i det.

### 3. Mål

Målet med arbetet har varit att genom ett utforskande och intuitivt arbetssätt undersöka ett förhållande till Stora Alvaret, vad jag som landskapsarkitekt kan tillföra och bidra med samt hur gestaltning kan göras i ett känsligt landskap. Genom processen bildades en idé om att skapa ett antal målpunkter på Alvaret genom att gestalta tillägg, på vad som slutligen landade i tre olika platser. Syftet med tilläggen är att locka fler att besöka Stora Alvaret och spendera mer tid i det, genom att öka den mentala, snarare än den fysiska, tillgängligheten av landskapet. Den mentala tillgängligheten ska öka genom att skapa målpunkter för besökaren som ges riktning i landskapet och inbjudande platser att stanna upp vid.

## 4. Metod

Arbetet baseras på en fenomenologisk teori där stor tyngd i kunskapsinsamlingen kommer från upplevda erfarenheter. Fenomenologisk syn på landskapet skiljer på plats och karaktär (Norberg-Schultz 1976:91) där platsen kännetecknas av platsens rumsliga organisation och innehåll, medan karaktären beskriver en upplevd atmosfär. Karaktären ändras under olika miljöförhållanden som årstider och väder (ibid.) Tillsammans menar Norberg-Schultz att platsen och karaktären utgör det upplevda rummet. En stor del av arbetet handlar om att identifiera och värdera rumslig organisation i förhållande till platsens karaktär för att kunna förstå platsens behov. Arbetets första del handlar om att lära känna Stora Alvaret genom vandring för att få en egengenererad förståelse för landskapet i stort. Baserat på de slutsatser som dras av den första delen utförs ett val av platser till fördjupad undersökning och platsförståelse. Efter detta övergick arbetet i en skissprocess för hand med papper och penna samt digitalt i 2D och 3D.

AI har inte använts i arbetet.

### 4.1. Vandringar för att lära känna landskapet

För att få en egengenererad kunskap och platskännedom över Alvaret användes vandring som en metod. Enligt Schultz (2014) är vandring ett effektivt och sinnligt redskap inom storskalig landskapsdesign. Vandringen möjliggör att landskapet upplevs med de egna sinnena, vilket enligt Schultz skapar djupare förståelse för platsen och kreativitet i designprocessen. Den ansträngande och rytmiska aktiviteten förenar upplevelser, kreativ handling och reflektion (ibid.). Under vandringen menar Schultz att tre sinneslägen kan uppstå som tillsammans möjliggör en iterativ designprocess. Sinneslägena benämner han som Discovery mode - upptäckarläge, Flow mode - flödesläget och reflective mode - reflekterande läget och kan beskrivas som sådan;

- I upptäckarläget är vandraren mållöst sökande och öppen för intryck. Genom vandringen upplevs rymden av landskapet som passerar och tillåter vandraren att samla information och upplevelser.
- I flödesläget sluter vandraren sig och blickar inåt. Flödesläget är ett intuitivt stadium som låter kroppen harmoniskt lotsa sig själv medan tanke



och sinne får flöda fritt. Intuition och det undermedvetna ges på så vis utrymme att forma förståelsen och föda nya idéer.

- I reflektionsläget försöker vandraren greppa och förstå sina upplevelser, reflektera över de nya idéerna och kunskapen för att formulera ett sätt att förmedla insikterna vidare.

Vandring möjliggör för de tre sinneslägena att uppstå och växelverka med varandra (Schultz 2014). I övergången från ett läge till ett annat uppstår ett slags kognitivt brynszon där kunskap, idéer och sammanhang kan syntetiseras och bearbetas i gränslandet mellan två olika sinnestillstånd (ibid.). Övergångarna mellan de olika lägena är ingenting man planerar för att de ska hända, utan något som händer undermedvetet vid längre vandringar (ibid.).

## 4.2. Komma närmare landskapet

Go with me – 50 steps to landscape thinking av Thomas Oles är en handbok tänkt som ett hjälpmedel till design och en praktisk guide vid plats- och landskapsanalys. Boken fungerar som en fälthandbok som används på plats i landskapet. Handboken är tänkt att inspirera till ett mer flytande, nyanserat tänkande kring landskapsdesign snarare än att fungera som en färdig metod med en utstakad process (Oles 2014). På så vis vill Oles bidra till att överbrygga tydliga motsättningar mellan det subjektiva och objektiva, kunskap som är kvalitativt och kvantitativt samt vetenskap och konst. Landskapstänkande är enligt Oles att flertrådigt kunna se något med inneboende motsättningar som en sammanhängande enhet istället för att dela upp dess beståndsdelar var för sig på grund av tradition eller förutfattade uppfattningar.

Handboken har fem kapitel där vardera är tematiskt inriktade mot ett centralt stadiet av designprocessen där varje kapitel har tio steg eller principer. Stadierna är känna av (sensing), resonera (reasoning), visa (showing), förändra (changing) och slutligen testa (testing). Boken är skriven så att varje steg eller princip ska vara tillämpbar oavsett var i designprocessen läsaren befinner sig. Stegen ska hjälpa till att förflytta de egna gränserna samt rucka på invanda mönster och rutiner (Oles 2014).

Boken har främst använts som ett verktyg i fält för att skapa nya perspektiv i min plats- och landskapsanalys och på så vis närma mig utvalda platser i landskapet på fler sätt än vad jag skulle göra på egen hand. Boken har också använts som ett hjälpmedel i designprocessen att styra om tankarna när jag kört fast i den kreativa processen. På platser som har fångat mitt intresse och lockat mig att undersöka närmare har jag testat olika steg ur Oles handbok. Vissa steg är

handgripliga och enkla att tillämpa på en plats, särskilt i landskapsanalysen, som exempelvis 02 – Take time (Oles 2014:37). Med Take time uppmanar Oles läsaren att stanna länge på platsen, längre än vad som verkar nödvändigt, tills det blir kallt, obekvämt och då kroppen värker. Först då är sinnena till fullo mottagliga för alla intryck på platsen (Oles 2014). I Oles steg 3 – Focus (2014:39) uppmanas användaren att inte bara fokusera på det storskaliga, utan att även försöka hitta landskap i landskapen. Detta steg har använts för att ständigt skifta mellan detaljer och övergripande upplevelser. I designprocessen användes främst steg från hans senare kapitel Showing och Changing. Exempelvis användes 37 - Keep it simple (2014:119) som är en uppmaning att göra ett så avskalat förslag som möjligt och utmana sig i att begränsa sig.

### 4.3. Ramverk för vandring

För att strukturera och styra vandringen utformades ett ramverk baserat på Schultz (2014) och Oles (2014) metoder, som sedan anpassades av mig efter egna erfarenheter från mina vandringar och för att passa mina ändamål ute på Alvaret. Schultz menar att kartan kan begränsa det fria utforskandet under vandring och uppmuntrar vandraren att begränsa kartkollandet. Även Oles (2014) understryker vikten av att ha ett kritiskt förhållningssätt till kartan och hur den representerar en tredimensionell verklighet på ett tvådimensionellt plan.

Nedan presenteras ramverket för vandringar vars syfte varit att skapa ett förhållningssätt till: kartor, navigation och riktningar samt dokumentation och beteende i landskapet.

För hur jag lägger upp själva vandringen följer jag någon av följande tre regler:

- Vandra helt intuitivt, utan plan eller mål, utan att kolla på kartan och navigera med lokalsinnet eller kompass.
- Vandra enligt en förutbestämd riktning, utan att kolla på kartan och navigera med lokalsinnet eller kompass.
- Vandra med en förutbestämd rutt, med specifika mål och med tillgång till kartan.

Oavsett hur jag strukturerar vandringen gäller:

- Vandra en längre tid, sträva efter att hålla tre timmar som ett minimum.
- Se till att stanna upp, ta paus och låt sinnena ta in landskapet.
- Gör små minnesanteckningar i text och bild men välj vad som fotograferas med omsorg.

Efter vandringen sammanfattas turen kort genom anteckningar om hur vandringen varit, vad jag upplevt och vad för tankar som har cirkulerat.

## 4.4. Val av platser

För att begränsa arbetsområdet har jag valt att förhålla mig till den mest nordliga sammanhängande delen av det Stora Alvaret. Området avgränsas tydligt i väst och syd invid väg 136 respektive Stenåsavägen medan gränserna i nord och öst är mer diffusa där alvar växlande övergår till skog och åkermark om vartannat. Området sträcker cirka 9,5 km i öst-västlig riktning, 7 km i nord-sydlig och utgör uppskattningsvis en fjärdedel av Stora Alvarets yta. Inom området finns en stor variation av vegetationstyper som är typiska för alvar, som exempelvis alvartorräng, kalkfuktäng, hedmark, hällmark, karst, vät och sjö. Jag har funnit området lämpligt som referensområde för Stora alvaret då stora delar av de miljöer som finns ute på Stora alvaret är representerade i någon form inom det avgränsade området (Länsstyrelsen Kalmar län 2001).



Figur 2. Karta över Arbetsområdet, avgränsat i vitt. © Lantmäteriet 2025, bearbetad av författaren. Skala 1:120 000 /A4

Närhet och tillgänglighet har också varit en viktig faktor för mig då det har varit nödvändigt att snabbt och lätt kunna komma ut på Alvaret. Mitt boende på Öland låg i Vickelby som ligger beläget längs väg 136 vid arbetsområdets västra gräns. Till fots var det mindre än 3 minuters promenad från dörr till alvar och med bil kunde jag ta mig till områdets motsatta sida på ca 20 minuter.

Inför valet av platser sattes tre grundläggande kriterier för platsernas förhållande till landskapet och varandra.

Kriterier för platsval:

- Platserna ska skilja sig åt i rumslig karaktär.
- Platserna ska vara belägna på minst 2 km avstånd från varandra.
- Platsernas landskapskaraktär ska vara representativ för, och återkommande, på Stora Alvaret.

Kriterierna sattes för att skapa variation mellan platserna. Genom valet av platser med skillnader i rumslig karaktär kunde jag undersöka tilläggens utformning i olika typer av rumsligheter – från öppet till slutet. Ett minsta avstånd på två kilometer mellan platserna gav varje tillägg en egen roll i vandringen och gjorde att sträckan mellan två tillägg blev en del av upplevelsen. Valet att platserna skulle vara representativa för Stora Alvarets landskapstyper gjordes för att ge besökaren som vandrar längs med leden en bredare uppfattning av landskapets karaktär.

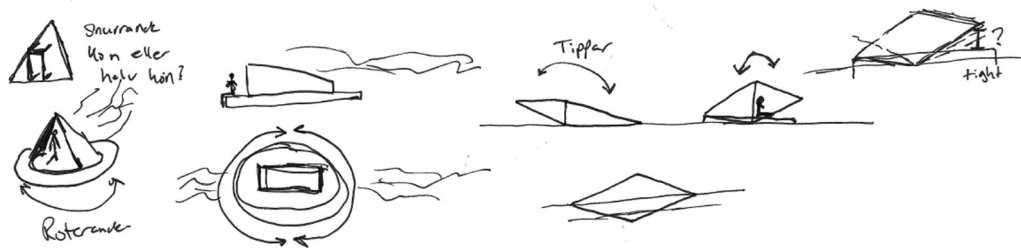
Sökandet efter potentiella platser på Alvaret gjordes under ett tjugotal vandringar kors och tvärs över området. Intressanta platser ställdes i relation till de uppsatta kriterierna för platsval och dokumenterades. Under processens gång har olika konstellationer ställts mot varandra, då nya platser som fångade mitt intresse uppkom på vandringar. I dessa fall har en avvägning skett för att skapa den trion där platserna tillsammans mest uppfyller kriterierna för platsval.

## 4.5. Skissande

Skissandet genom projektet har skett i tre steg.

- Skiss med papper och penna

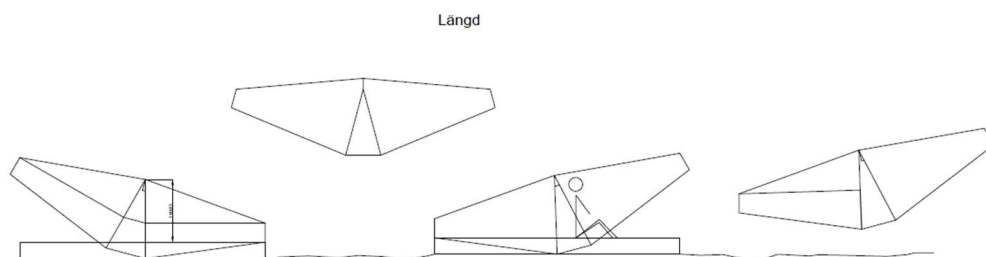
Skissandet för hand hade målsättningen att snabbt generera och testa idéer. Fokus var fritt utforskande av form och funktion utan någon förankring i genomförbarhet. Under handskissandet användes ett papper på rulle som jag rullade ut allt eftersom jag kom på nya idéer. På detta sätt kunde jag se idéerna bredvid varandra i en serie utan att papprets yta blev en begränsande faktor.



Figur 2. Tidig handskiss. Vindskydd som kan anpassas beroende på nuvarande vindriktning.

- Test av handskisser i plan och sektion i Autocad

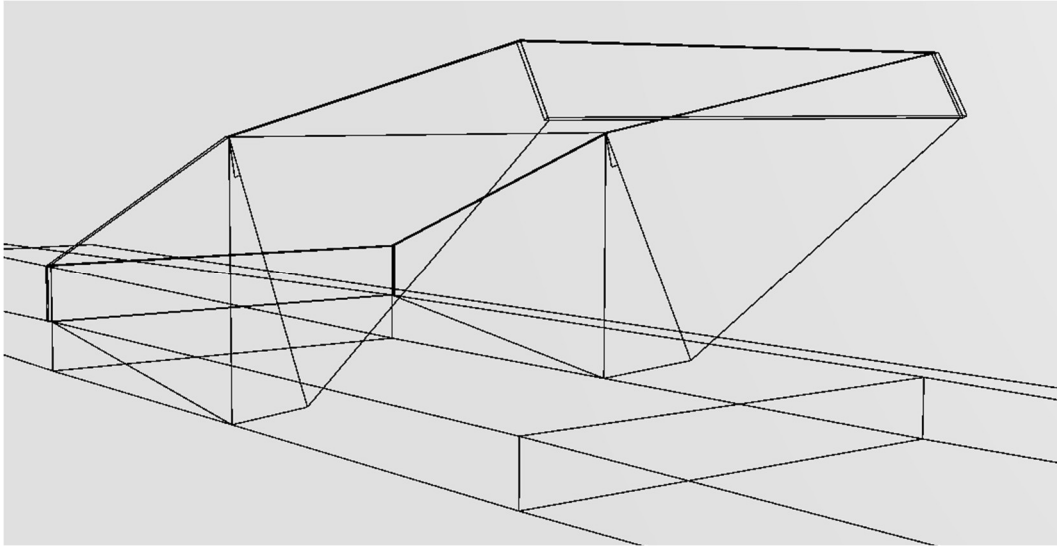
Intressanta handskisser bearbetades ytterligare med målsättningen att undersöka skalor ur ett mänskligt perspektiv och ett landskapsperspektiv. Landskapssektioner skapades i Qgis med höjddata från lantmäteriet och exporterades därefter till Autocad. Skisserna ritades upp i sektion för att snabbt se hur de förhöll sig mot landskapet och idéerna kunde antingen avfärdas eller tas vidare för att ytterligare passas in i terrängen.



Figur 3. Skiss i Autocad. Test av geometri och dimensionering av ett tippbart vindskydd

- 3D-modellering av skisser i Rhino.

I sista skisstegget skapades ett utkast i plan och sektion från Autocad till Rhino där de modellerades upp i 3D för att undersöka form, funktion och skala samtidigt. Modelleringen underlättade visualiseringen och tydliggjorde brister som inte framträtt i de tidigare skisstadierna.



*Figur 4. Skiss i Rhinoceros 3D. Vidareutveckling av föregående skiss, nu i 3D.*

## 5. Process

I arbetets början var min ingång att skapa entrérum likt vid utkanten av nationalparker och vissa naturreservat. Alvarets omfattande storlek kan upplevas svindlande och jag ville ge en tydlighet i hur man tar sig an landskapet genom entréer som samlar besökare, skapar möjligheter för vistelse och ger information om platsens geologi, flora och fauna. Ju mer jag vistades på Alvaret och lärde känna landskapet började mitt tvivel till idén öka eftersom när jag kom ut på plats upplevde jag sällan ett behov av en mer ordnad offentlig entré. Det var sällan jag saknade något vid starten av min vandring - jag behövde främst en plats att ställa bilen. Allt som oftast sökte jag mig till de mindre, avskalade och spontant uppkomna entréerna som jag upplevde mer genuina eftersom de bättre motsvarade det som väntade ute på Alvaret - ett kargt och öppet landskap.

Vad jag snarare kände ett behov av var något att ta sikte på eller stanna upp vid. Alvaret kan upplevas enformigt för ett otränat öga och jag upplevde det svårt att hitta naturliga tillfällen och platser att pausa vid. Säsongernas variation på Alvaret innebär också att man som besökare utsätts för extrema väderförhållanden. Vissa dagar var solens hetta så intensiv att jag desperat gömde mig i enbuskarnas skugga för att söka svalka. Om våren klafsade jag mig fram i vattentäta kängor, men vattnet var på vissa ställen så högt att det rann över kanten på kängorna. Ölands kända vindar kan dessutom bli extra ihärdiga ute på Alvaret på grund av den låga vegetationen. Min nya ingång till arbetet blev istället att skapa platser på Alvaret som lockar ut besökare, ger en riktning i landskapet och en plats att stanna upp vid.

Uppkomna riktningar i projektet:

- Skapa platser att stanna upp vid eller ta sikte på
- Skapa tillägg som ökar gästvänligheten på alvaret genom skydd mot olika väderfenomen
- Gestalta tillägg som samspelar med och lyfter fram alvarets karaktär samt inte tar för mycket uppmärksamhet från landskapet



## 5.1. Utveckling av tillägg

Nedan presenteras en sammanfattning av mötet med de olika platserna som valdes ut som platser för tillägg och de kvaliteter jag jobbat vidare med i designprocessen.

### 5.1.1. Snåret

Jag möttes av Snåret på en vandring tvärs över Alvaret. Denna gång var siktet inställt på ett vattenhål som tydligt syns från flygfoton. Vattenhålet visade sig vara en uppbruten källa där kor går för att dricka vatten. Intill vattenhålet bildades en skålformation i landskapet som omgärdades av enbuskage. På avstånd ser buskskikten ut att bilda en kompakt mur, men ju närmare man rör sig skingras buskarna i överlappande sektioner likt en kuliss. Mellan sektionerna formades olika rum - vissa är små och slutna medan andra formade avlånga, halvöppna korridorer. I skålens mitt ryms en större, öppen yta som omsluts av buskagen. Jag upplevde rummet som ett vardagsrum - en naturlig mittpunkt som de andra rummen anslöt sig till. Platsen gav mig en trygg och hemtrevlig känsla. I vanliga fall är horisonten ofta synlig på Alvaret, något jag egentligen upplevt som en tillgång, men i Snåret kände jag mig inte lika exponerad som jag ofta gjort på alvaret.

Det kändes självklart att utnyttja det naturliga skyddet för att skapa en plats att stanna upp vid en längre tid på. Snårets placeringen långt ut på alvaret förstärker detta behov ytterligare eftersom det är en lång vandring tillbaka till civilisationen åt alla håll.

På Snåret ville jag därför:

- Göra en plats som förstärker platsens naturliga skydd ytterligare
- Skapa en plats där man kan stanna över natten

### 5.1.2. Väten

Jag upptäcker Väten på en vandring med utgångspunkt från Alvarets största sjö som heter Möckelmossen. Väten är egentligen en stor, grund pöl, men på Alvaret kallas dessa vattenformationer för just vät (Länsstyrelsen Kalmar län 2001). Landskapet runt väten är storskaligt. Det är helt öppet och vidsträckt och horisonten går att se åt alla väderstreck. Här finns ingenting som erbjuder något slags skydd mot väder och vind. Det element som dominerar här är vattnet. Små bäckar och rännilar till och från Väten slingrar över marken.

När jag besöker Väten i oktober så har det inte regnat ordentligt på mer än en månad och sänkan är långt ifrån vattenfylld. Det är ändå svårt att ta sig fram då marken är väldigt blöt, jorden närmast vattnets kant är vattenmättad och mjuk och mellan fasta tuvor av gräs gömmer sig vatten som kan stå upp till vaden om man tar ett snedsteg. Enstaka fåglar rör sig genom det stillastående vattnet och det är en väldigt fridfull stämning. I november när jag besöker Väten för sista gången har vädret slagit om - efter regn och minusgrader är Väten en stor spegel av is. Jag snubblar mig ut mellan tuvor som växer upp genom isen i vädens ytterkant. Väl på mitten möts jag av en perfekt, kristallklar frusen vattenyta.

Vätens placering nära Möckelmossen är både en styrka och en nackdel. Fördelen är att många rör sig i dessa områden eftersom det redan är ett tydligt besöksmål. Nackdelen är att det redan finns ett tillägg vid vattnet inom en kort distans. Jag ifrågasätter att göra ett tillägg här, men lockas av vattenlandskapet och vad det kan tillföra. Under ett besök vid Möckelmossen upplever jag att de spänger och den plattform som tillförts för att tillgängliggöra platsen främst leder besökaren till sjön och sedan skapar en distans till landskapet. Tillägget av en plattform gör det svårt att interagera med landskapet, den är utformad som ett lågt torn och omgärdas av räcken för att hålla besökaren på avstånd från vattnet. Detta var något jag såg som en nackdel och ville istället tillföra något som tar dig närmare landskapet.

På Väten ville jag därför:

- Göra en plats där man kan interagera med vattnet
- Utnyttja vidderna och skapa ett tillägg utan en tydlig riktning för att få en panoramaupplevelse
- Göra det enklare att röra sig från strandkanten till vädens mitt

### 5.1.3. Tröskeln

Tröskeln stötte jag på tidigt i mina vandringar eftersom den ligger nära entrén till Alvaret vid Karlevi vilket var grannbyn till där jag bodde. Om man ska färdas längs Stora alvarleden österut blev tröskeln en slags gräns att passera. Jag fastnade för platsen direkt eftersom det är en av få höjdryggar i landskapet, om än bara på två meter. Det som lockade mig med platsen var hur höjdryggen skymde sikten när man mötte den från Karlevi, det enda man ser bortom höjden är enstaka trädkoppar här och var. Väl uppe öppnar landskapet upp sig och det går att se tvärs över alvaret till dess östra kant. Jag upplevde det som en storslagen entré med stor dramatik, som uppkommit naturligt. Om man sätter sig på höjdryggens sluttning kan man västerut skymta både Karlevi stenkvarn och Vickelby kyrka. Uppe på höjdryggen kan man åt norr se mittlandsskogen höja sig över horisonten.

På ett av de första besöken vid tröskeln blåste det rejält och jag la mig med ryggen vilandes mot höjdens slänt. Jag upptäckte då hur väl slänten och enbuskarna där fungerade som vindskydd när ostliga vindar blåser. Nästa gång jag kom dit blåste det istället vindar från väst och då var förhållandet det motsatta, slänten var istället extra vindutsatt.

Tröskelns läge precis intill Stora alvarleden gör platsen lätt att hitta. De som går eller cyklar längs Stora alvarleden kommer att passera platsen antingen i början eller slutet av sin resa. Tillägget behövde därför rikta sig till någon som precis ska ge sig in på Alvaret, eller precis är klar med sitt besök.

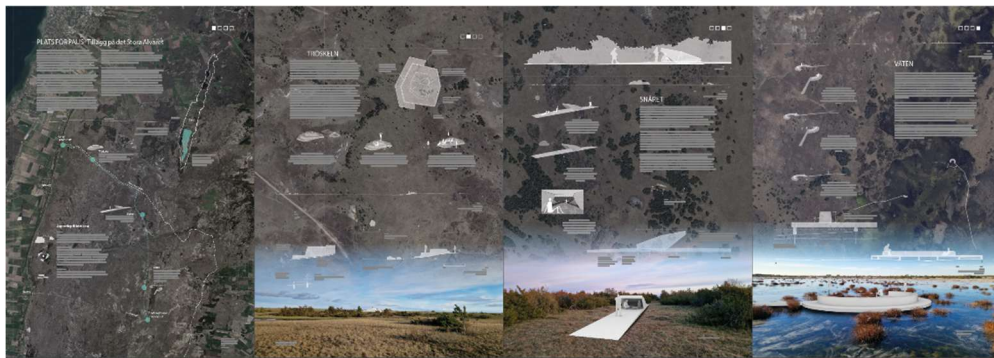
På tröskeln ville jag därför:

- Skapa en samlingspunkt
- Utforma en hängplats nära till en entré för de som bara vill vistas på alvaret en kortare stund
- Utnyttja höjdens utsiktsmöjligheter

## 6. Resultat

Arbetets resultat är ett gestaltungsförslag som presenteras fristående på fyra planscher i A1-format. Resultatet ger en introduktion till Det Stora Alvaret som efterföljs av en plansch per tillägg.

Tilläggen i arbetet skiljer sig åt i utformning och funktion baserat på plats och behov/möjlighet. Resultatet är tre tillägg som tydligt bryter av mot landskapet för att skapa intresse och locka besökare, samtidigt som de på olika sätt integreras i landskapet. Utmaningen har varit att det huvudsakliga besöksmålet fortfarande ska vara Stora Alvaret, tilläggen ska enbart ge stöd till att vistas längre i landskapet, upptäcka nya platser och främmande fenomen.



## 7. Diskussion

### 7.1. Metoddiskussion

#### 7.1.1. Vandringar som metod

Ramverket för vandring som metod tog bland andra avstamp i Henrik Schultz (2014) text *Designing large-scale landscapes through walking* i vilken han redogör ett sätt att tänka och agera när man vandrar för att hämta information till design i storskaliga landskap. Metoden är ibland av konceptuell och filosofisk karaktär, där Schultz (2014) beskriver sinneslägen och undermedvetna processer i exempelvis flödesläget och reflektionsläget. I början tyckte jag dessa var svåra att förstå, men förstod efter längre och mer ansträngande vandringar att tankarna då hamnar på ett mer uttröttat, djupare stadium som jag kan likna med Schultz sinneslägen. Större delen av Schultz metod är mer handgriplig och praktiskt vandringsorienterad där han ger råd och beskriver tillvägagångssätt i hur vandringar kan läggas upp. Det är främst dessa delar som använts i utformningen av metodens regelverk för att skapa ett enkelt och tydligt format att följa ute på Alvaret. Även Oles (2014) kapitel *Sensing* har använts till ramverket, med tydliga förslag på hur jag i enlighet med fenomenologin kan urskilja det fysiska rummet och karaktären av en plats. Att till exempel följa Oles steg 2 - *take time and vistas* på Alvaret så länge att det blir obekvämt har hjälpt mig att identifiera karaktärer av årstidsväxlingar, väderlekar och tider på dygnet. När jag applicerar dessa upplevelser med rummets uppbyggnad har jag enligt Norberg-Schultz (1976:91) identifierat det upplevda rummet och skapat platser som passar därefter.

Att skapa ett ramverk för vandringarna har varit viktigt under arbetets process för att skapa en fri men tydlig struktur att förhålla sig till det stora landskapet. Under de tidiga vandringarna när ett ramverk inte hade upprättats kunde det hämma min närvaro på platsen. Ett exempel på det är en av de första vandringarna jag gjorde, som började fritt och förutsättningslöst men successivt gick till att nästan helt styras av vad som gick att se på kartan i telefonen. Turen gick till sist från punkt till punkt utan att jag var närvarande i landskapet däremellan. Konsekvensen blev att den egna upptäckarglädjen begränsades och vandringen blev mindre styrd efter vad de egna sinnen lät sig lockas av. Detta tillvägagångssätt ledde ofta till platser som varken var intressanta eller ens gick att urskilja som något särskilt alls.

Det var lärorikt för mig att ta mig ut på Alvaret och vistas där för att uppleva och utforska landskapets förutsättningar med mina egna sinnen och kropp. Jag hade kunnat läsa mig till att det kan vara stekande hett på alvaret, men för att förstå värmen var det nödvändigt att uppleva min kropps reaktion, jag behövde vara ute i den gassande solen och låta svetten rinna för att skapa en egen

uppfattning av hettan. Det är de behov och önskningar vilka uppstått som resultat av mina upplevelser under vandringarna på Alvaret som har utgjort startpunkten för tankeprocessen som lett fram till tilläggen jag gestaltat i projektet.

### 7.1.2. Skissprocessen

Skissandet har skett i tre stadier; skissande med papper och penna, test av material från handskisser i plan och sektion i Autocad samt 3D modellering i Rhinoceros 3D. Skissandet har ofta följt ordningen ovan från tanke till modell, men rört sig fritt mellan de olika stadierna för att prova nya idéer allt efter de uppkom.

Skissandet med papper och penna påverkades och i vissa fall förvreds av de egna uppfattningarna och minnesbilderna från vandringarna ute på Alvaret. När handskisserna bearbetades i Autocad och riktiga mått för exempelvis markhöjd användes blev det uppenbart att det fanns en stor skillnad mellan minnesbild och verklighet. Ett exempel på detta är höjdskillnaden mellan ovan och under tröskeln. I fält upplevde jag denna höjdskillnad som brant och hög, men som i sektion knappt blev märkbar. En del av gestaltungsprocessen hade i vissa fall förenklats om jag skapat skalreferenser i skala 1:1 på plats, men eftersom jag arbetat ensam har det varit svårt för mig att bära med mig materialet till och från platserna på Alvaret. I skissandet har jag därför fått göra en avvägning av vad som varit viktigt av mina egna upplevelser och vad som baseras på verkliga mått. I exemplet med Tröskeln säger höjdsättningen att det inte är en dramatisk upplevelse, men i detta fall har jag ändå valt att skissa vidare på ett tillägg baserat på min erfarenhet eftersom den blir en kumulerad upplevelse av hela Alvarets höjdskillnader.

### 7.1.3. Valet av platser

Problematiken kring platsval har varit genomgående för hela arbetet från början till slut. I de tidiga skedena låg fokus på platser i Alvarets utkanter eller intill de bilvägar som skär genom Alvaret eftersom fokuset låg på att gestalta entréer. En följd av detta var att antalet möjliga platser att välja mellan blev kraftigt begränsat och att variationen mellan platsernas karaktär blev lidande. När inriktningen för arbetet ändrades och fokuset istället blev tillägg på Alvaret hade redan flera månader av året gått, vilket medfört att jag inte besökt någon av de utvalda platserna under tidig vår. På dessa fall har jag fått dra en slutsats om karaktären under våren baserat på litteratur om de olika landskapstyperna på Öland och vilka växter som trivs i exempelvis olika vattenexponering, samt försökt läsa av landskapet baserat på höjder.

## 7.2. Resultatdiskussion

Ett mål med arbetet var att skapa platser som är målpunkter. Detta innebär i detta fall platser som behöver skilja sig från det omgivande landskapet och ha en tydlig funktion för att skapa särskild attraktion. Samtidigt var det viktigt för mig i arbetet att tilläggen inte får ta för stor uppmärksamhet från landskapet och att Alvaret bibehåller sin karaktär som vild. Tilläggens placering strävar efter att kontrollera deras synlighet i landskapet. Detta har främst tagit sig i uttryck genom en anpassning i höjd för att tilläggen inte ska sticka upp över omgivande vegetation och att försöka hålla en begränsad storlek så de upplevs vara en del i landskapet och inte en plats för sig själv. I materialval har jag försökt förhålla mig till ett nedtonat uttryck i färg genom trä som bleknar i solen så färgen efter en tid kan närma sig de gråa nyanser som finns i landskapet (Länsstyrelsen Kalmar län 2001). På så vis kan tilläggen kontrastera mot omgivningens form men harmoniera och matcha med färgpaletten som råder på Alvaret. En period övervägde jag att använda ölandssten och material från Alvaret för att skapa tilläggen, men valde att inte gå den vägen eftersom jag ville skapa ett nytt tidslager så tilläggen inte blandas ihop med historiska spår av Alvarets användning så som dess herdekojor, stenmurar och stensättningar (Länsstyrelsen Kalmar län 2001). Jag ville även knyta an till den designtradition som knyter an till friluftsgestaltning i naturreservat, nationalparker och liknande.

Inspiration i tilläggens utformning har i många fall kommit från landskapets karaktär där jag inspirerats av former och samspel med naturen. Till Tröskeln hittade jag inspiration i Alvarets stensättningar, rösen och resta kalkstenar som man som besökare möts av och ofta tar sikte på. I Snåret fick formen från de korridorer som skapades mellan buskagen ge inspiration till ett långsträckt tillägg som passas in i dessa avlånga rum. Vid Väten fick det öppna, panoramiska landskapet inspirera ett runt tillägg som tar hänsyn till att uppleva öppenheten av landskapet. I många fall hade tilläggen kunnat gestaltas mer diskret för att gömmas mer i landskapet, exempelvis gör Tröskelns placering på en höjd tillägget väldigt synligt. Detta har varit medvetet val för att skapa ett tydligt blickfång och en synlig siluett på horisonten. Vissa beslut har baserats på att tilläggen är anpassade utifrån människan, där de ska ge skydd mot väder eller skapa riktningar som är lätta att avläsa.

### 7.2.1. Hållbarhet

Projektet kan vara ett led i att synliggöra Stora Alvaret för fler människor och på så vis öka medvetenheten om dess förutsättningar och ekologi. Landskapet är format av människan och dess betesdjur och flertalet av de specialiserade arterna

på Alvaret är starkt beroende av de störningar som Alvarets invånare har medfört under 4000 år. Denna hävd har länge varit absolut nödvändig för befolkningen på södra Ölands överlevnad, Alvaret har varit en källa till mat och ved, medan den idag upprätthålls främst ur ett ekonomiskt perspektiv – det finns EU-bidrag för att ha betesdjur på Alvaret (Världsarvet Södra Öland 2013).. För att de jordbrukare som idag brukar Stora Alvaret ska ha råd att fortsätta göra det måste vi vara överens om att det är något vi som samhälle är villiga att betala för. Ett steg i upprätthållandet av Stora Alvaret som landskap är alltså att vi ska fortsätta vara överens om att det är något som är värt att bevara. Jag tror att ju fler som besöker Alvaret och skapar sin egen relation till landskapet, desto fler kommer att vara måna om dess fortvaro och då kanske se värdet i de skattemedel som kompenserar bönderna för deras fortsatta hävd.

Ur ett annat perspektiv kan arbetet bidra till att förbättra folkhälsan genom att motivera människor att bege sig ut på Alvaret, röra på sig och stärka sin kropp och hälsa genom friluftsliv.

Arbetet kan även tänkas påverka och förskjuta gränsen för vad som byggs på Alvaret, vilket skulle kunna leda till att mer bebyggelse letar sig ut på Alvaret och hotar dess orörda karaktär. Eller att exempelvis anläggandet av vindkraftverk eller solcellsparker framstår som en mer rimlig idé vilket i sin tur skulle kunna försvaga Alvarets status som skyddsvärt landskap.

### 7.3. Sammanfattande diskussion

Syftet med arbetet var att öka den mentala tillgängligheten av Stora Alvaret genom att skapa tillägg som lockar fler att besöka, och vistas längre i landskapet. Genom processen har det blivit tydligt för mig att det Stora Alvaret är ett landskap med stort besöksvärde, de gånger då jag har tagit med mig besökare ut i landskapet har de alla uttryckt glädje över upplevelsen. Detta har stärkt mig i min tro på arbetets relevans som verktyg i att driva utvecklingen och bevarandet av Stora Alvaret som kulturlandskap och besöksmål. I ett större samhälleligt sammanhang kan projektet ses som en liten del i landskapsarkitekturens roll att stärka bandet mellan människan och landskapet. Om fler hittar ut till Alvaret, och även andra landskap, och där skapar sina egna upplevelser, kan det förhoppningsvis bidra till att landskapet fortsätter vara levande och värt att vårda.

En svårighet för mig i projektet har varit avsaknaden av att behöva förhålla sig till tydliga rumsliga begränsningar som annars har varit vanligt genom min utbildning till landskapsarkitekt där stort fokus ligger på den urbana kontexten med parker, torg, gator, vägar, hus och städer. Jag har behövt kalibrera om tänkandet för att kunna verka i en kontext som är raka motsatsen till urban och skapa något på en plats där det finns ytterst lite skapat direkt av människan. I det känsliga landskapet



som är Stora Alvaret handlade gestaltningen för mig om anpassning *till* platsen, inte anpassning *av* platsen, utmaningen har varit att läsa och förstå platsen snarare än att omforma den. De tre tilläggen kan ses som försök till samtal med platsen – ett sätt att svara på dess behov och möjligheter. De visar att gestaltning kan vara ett sätt att göra ett landskap mer lättillgängligt mentalt, utan att behöva göra stora fysiska ingrepp i det.

# Referenser

- Forslund, M. (red.) (2001). *Natur och kultur på Öland*. Kalmar: Länsstyrelsen i Kalmar län
- Karlsson, H. & Tinnert, E. (2020). *Ölands orkidéer*. Votum.
- Länsstyrelsen Kalmar län (2001). *Södra Ölands odlingslandskap : världsarvsansökan*. (Länsstyrelsen i Kalmar län informerar, 2001:14). Länsstyrelsen.  
[https://www.lansstyrelsen.se/publikation?entry=\\_2001\\_14&context=36](https://www.lansstyrelsen.se/publikation?entry=_2001_14&context=36) [2025-08-31]
- Norberg-Schulz, C. (1976). Fenomenet plats. *Arkitekturteorier: Skriftserien Kairos* Nr (5). Sverige: Raster Förlag, 91-115
- Oles, T. (2014) *Go with me 50 steps to landscape thinking*. Amsterdam Academy of Architecture [https://issuu.com/bouwkunst/docs/thomas\\_oles-gowithme-50steps](https://issuu.com/bouwkunst/docs/thomas_oles-gowithme-50steps) [2025-08-31]
- Schultz, H. (2014). Designing large-scale landscapes through walking. *Journal of Landscape Architecture*, 9 (2), 6–15.  
<https://doi.org/10.1080/18626033.2014.931694> [2025-08-31]
- Världsarvet Södra Öland (2013) *Landskap att värna om*. <https://sodraoland.com/wp-content/uploads/2013/12/landskap-att-varna-om.pdf> [2025-08-31]
- Världsarvet Södra Öland (2013) *Upplev södra Öland - Vandringsleder genom världsarvet*. <https://sodraoland.com/wp-content/uploads/2021/05/133795-Vandringsleder-webb.pdf> [2025-08-31]

# Bilaga 1

Bilaga 1 är en folder med bilder och text från vandringar på Stora Alvaret och skissmaterial på vidareutveckling av tillägg som inte utforskades vidare på grund av tidsbrist.

## Publicering och arkivering

Godkända självständiga arbeten (examensarbeten) vid SLU kan publiceras elektroniskt. Som student äger du upphovsrätten till ditt arbete och behöver i sådana fall godkänna publiceringen. I samband med att du godkänner publicering kommer SLU även att behandla dina personuppgifter (namn) för att göra arbetet sökbart på internet. Du kan närsomhelst återkalla ditt godkännande genom att kontakta biblioteket.

Även om du väljer att inte publicera arbetet eller återkallar ditt godkännande så kommer det arkiveras digitalt enligt arkivlagstiftningen.

Du hittar länkar till SLU:s publiceringsavtal och SLU:s behandling av personuppgifter och dina rättigheter på den här sidan:

- <https://libanswers.slu.se/sv/faq/228316>

☒ JA, jag, Emanuel Cantillana har läst och godkänner avtalet för publicering samt den personuppgiftsbehandling som sker i samband med detta



# PLATSER FÖR PAUS

## Tillägg som målpunkter på det Stora Alvaret

Vindpinade, knotiga och envisa breder de ut sig över Alvaret - enbuskarna, ölandstoken och de få, men lyckligt lottade träd som funnit sig en plats där det går att överleva även den torraste av somrar. Överallt finns spår från de som dukat under. Kala askgråa stammar och nakna, renspolade rötter vittnar om det karga klimat som måste uthärdas av de som vistas där året om. Även för den tillfälliga besökaren kan utsattheten vara påfrestande. Det öppna, vidsträckt landskapet erbjuder knapphändigt skydd från sol och vind och det finns få platser som lockar till vila och avkoppling.

Det Stora Alvaret är ett unikt och särpräglad landskap som bara finns på några få platser i världen. Alvarmarken är en landskapstyp med hedliknande karaktär, med ett mycket tunt, eller obefintligt, jordlager som vilar på en kalkstensberggrund. Det landskap vi idag lätt kan missta som vilt och orört är i själva verket format av tusentals år av mänsklig påverkan och brukande. Det tunna jordlagret gör Alvaret olämpligt för odling, det har istället använts som betesmark för boskap – en tradition som lever kvar än idag.

Alvaret är en del av Södra Ölands odlingslandskap som utsågs till ett världsarv av UNESCO år 2000. Världsarvet räknas som ett kulturlandskap som visar hur människor anpassat sig till naturens förutsättningar och skapat ett hållbart jordbruk i samspel med landskapet. Idag är Alvaret ett av ölands mest kända besöksmål. Trots detta finns få gestaltade platser som erbjuder möjlighet att pausa.

**Tillförandet av tillägg**  
Genom att placera ut tre tillägg på Alvaret blir landskapet mer tillgängligt och förutsättningarna för besök ökar. Tilläggen skiljer sig åt i utformning och funktion baserat på platsens behov. Gemensamt bryter de av från det omgivande landskapet och bjuder in till vistelse. På så sätt skapas nya målpunkter att röra sig mot.

**Leden mellan Karlevi och Möckelmossen**  
Tillsammans skapar de tre tilläggen en rutt mellan Karlevi-Möckelmossen på cirka nio kilometer. Karlevi är en av Ölands berömda radbyar och utgångspunkten för leden. Från Karlevi håller ruten samma sträckning som Stora alvarleden fram till strax före det andra tillägget - Skålen - för att sedan vika av mot Möckelmossen. Större del av vandringen utspelar sig i mitten av Alvaret och tilläggen återkommer ungefär var tredje kilometer för att skapa behagliga avstånd mellan rastmöjligheterna. För den som vill stanna längre på Alvaret erbjuds övernattningsmöjligheter i ett vindskydd på mitten av leden. Väl vid Möckelmossen möts besökaren av en befintlig entré till Alvaret med sittmöjligheter, WC, parkering, grill och informationstavlor.

Kalmarsund Landborgen Stora Alvaret Östersjön Öland

A-a Tvärsektion över Öland som visar flackheten i landskapet  
Längdskala 1:50000, Höjdskala 1:10000

Karta över Öland med Stora Alvarets placering och utbredning. Alvaret utgör ungefär en femtedel av Ölands totala yta.

Karlevi  
Ledens start

**Tröskeln**  
Cirka 1,5 km från entrén i Karlevi placeras Tröskeln som blir en lättåtkomlig samlingspunkt i början eller slutet av Stora alvarleden.

Vickleby

**Snåret**

Ungefär i mitten av leden möts besökaren av en skyddad plats att slå läger på.

### Anpassning till landskapet

**Storlek**  
Tilläggen begränsas i storlek, särskilt i höjd, för att inte bli för dominanta i det flacka landskapet och för att kunna bli till något att upptäcka. Ett förhållningssätt har varit att hålla sig under det högsta buskaget på ca. 3 m.

**Rumsanpassning**  
Tilläggen anpassas efter rumsligheten på de utvalda platserna för att antingen smälta in eller förstärka landskapets former. Tröskeln skjuts in i terrängen för att vara synlig åt ett håll och diskret åt det andra. Snåret döjs delvis i buskage och formen speglar det långa rum det placeras i. Väten förstärker det öppna landskapet genom en cirkulär form som ger utsikt åt alla håll.

**Materialval**  
Till samtliga tillägg används lärkträ som ytmaterial för att det under tid ska gråna av solen. Den gråa nyansen speglar och smälter samman med Alvarets färgpalett. Valet av material ska ge besökaren associationer till den typen av gestaltning och formspråk som är vanlig i naturreservat och nationalparker.

**Väten**

Vid väten erbjuds platser att vila i ett av alvarets vattenlandskap. Under vintern vaknar platsen till liv då den kan användas till skridskoåkning!



Möckelmossen,  
ledens slut

Stenåsavägen

Resmo

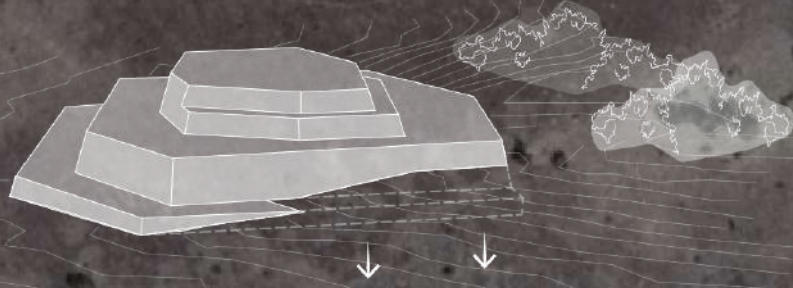




# TRÖSKELN

I början - eller i slutet - av vandringen möts besökaren av en höjdrygg precis intill Stora alvarleden. Höjdskillnaden är inte stor, det skiljer sig endast cirka två höjdmeter, men i Alvarets flacka landskap utgör det ändå en dramatisk skillnad. För den som är i början av sin vandring och har Karlevi i ryggen är höjdryggen bland det första den möts av. I den placeras ett tillägg - Tröskeln - som fungerar som en samlingspunkt. Den omgärdas av ett vidsträckt landskap med oavbrutna siktlinjer. Från höjdryggens sluttning växterut skymtas både Karlevi stenkvarn och Vickleby kyrka. Uppe på höjdryggen syns mittlandsskogen i norr och tvärs över Alvaret åt öst.

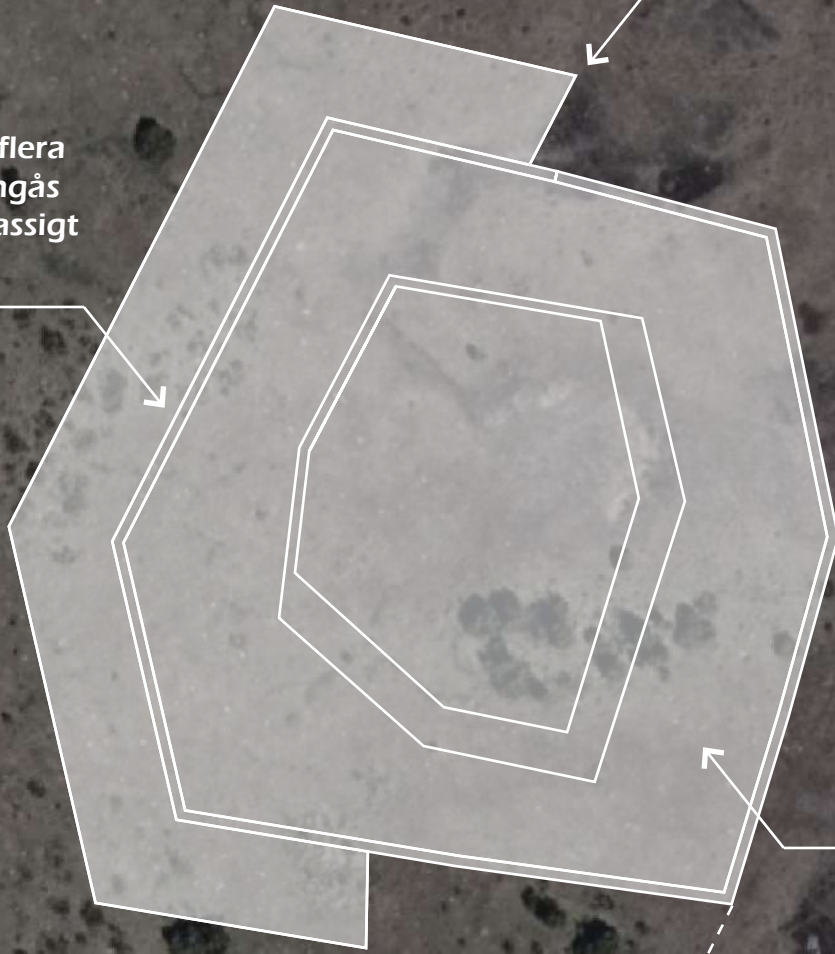
Tröskeln är lätt att hitta då den är placerad precis intill Stora alvarleden där många väljer att börja sina äventyr på Alvaret. Tilläggets utformning inspireras av destensättningar med resta stenar som finns runtom på alvaret som länge använts som landmärken. Blocken höjer sig i det flacka landskapet och kan ses på långa distanser. De hårda kanterna liknar de skarpa hörn kalkstenen får när den spricker. Tröskeln är gestaltad som en blockig platta i fyra nivåer som fått sjunka ner i landskapet. Placeringen på kanten av höjdryggen skapar en sida där Tröskeln följer landskapets lutning och ger sittplatser med slänten som stöd i ryggen. På dagar det blåser från öst är denna sida i lä och under somrarna skapar trappsidan ett perfekt solnedgångsläge. Den andra sidan vilar på höjdryggens topp, här sticker endast halva strukturen upp. Trots detta skapas tillräckligt stor höjdskillnad för att den övre plattan kan användas som utkiksplats. På den översta plattan finns en vägvisare i form av infrästa pilar som visar riktningen mot intressanta målpunkter som inspiration för de i starten av sin vandring.



Anpassning till landskapet  
Tillägget kilas in i landskapet genom att sågas efter släntlutningen och ger illusionen av att ha sjunkit in i sluttningen. I den övre plattformens golv finns riktningar mot intressanta platser på eller kring Alvaret.



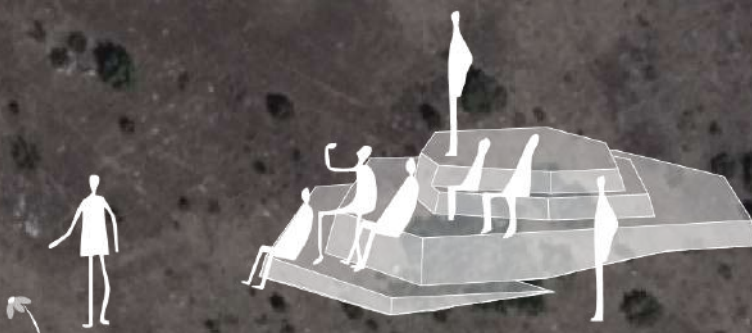
Tillägget som målpunkt  
Genom att placera tillägget på krönet till en höjdrygg fås en tvåsidighet. På ena sidan, i slänten, skapas en sittgradang i tre nivåer. Den andra sidan ligger på toppen av höjdryggen och skapar en liten platta med god utsikt över Alvaret som breder ut sig.



Den nedersta plattan passas in i landskapet och skapar ett intryck av att tillägget sticker upp ur marken.

Från västsidan krävs bara ett litet kliv upp för få storslagna vyer

Detalj i plan  
Skala 1:100/A1



Tröskeln som mötesplats  
Tilläggets placering i ytterkanten av det Stora Alvaret gör den lätt att besöka. Tillägget blir en naturlig plats att utgå från innan en vandring eller uppsamlingspunkt efter ett besök. För den med trötta ben, mindre barn eller någon som vill göra ett snabbare besök blir tillägget en slutdestination.

B b

0 m 30 m

B-b SEKTION  
Omgivande landskap med tillägg.  
Skala 1:400/A1

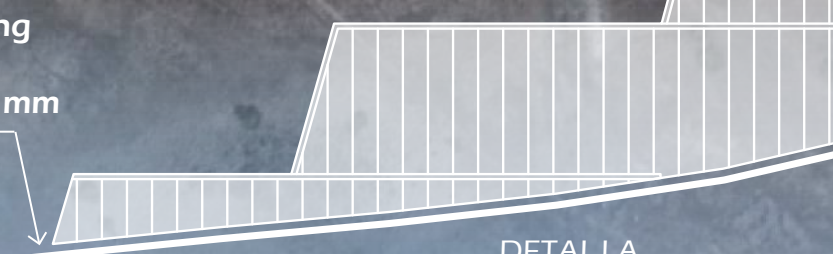
B

C c

PLAN  
Tröskelns placering i landskapet  
Plan 1:800/A1

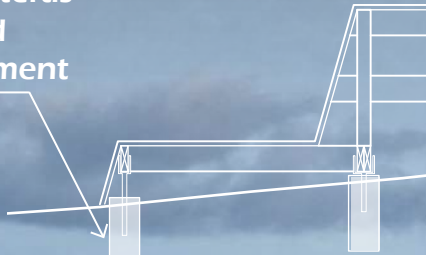
b

Tillägget sågas efter märklutning för att ge ett utrymme på 50 mm



DETALJ A  
Möte mellan tillägg och mark i slänten.  
Skala 1:40/A1

Tillägget monteras i stolpsko med betongfundament



DETALJ B  
Förankring i terrängen och stomstruktur  
Skala 1:50/A1

C  
Vyn visar höjdskillnaderna mellan tilläggets västra och Östra sida.

2.2

0 m 10 m

VY C-c  
Relation mellan tillägg och slänt  
Skala 1:100/A1

Visionsbild över Tröskeln, sett från nedan slänten.





VY  
Skala 1:50/A1



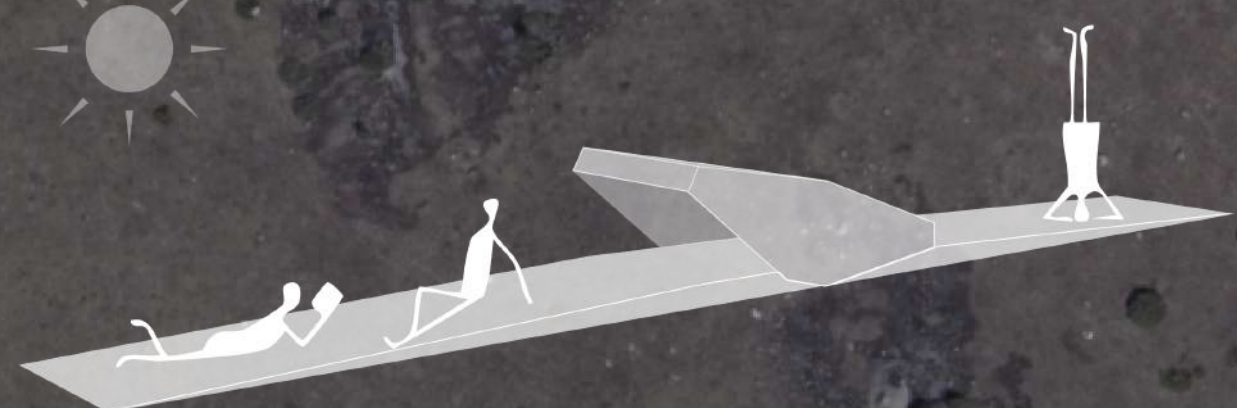
E-e SEKTION  
Omgivande landskap med tillägg  
Skala 1:400/A1

## SNÅRET

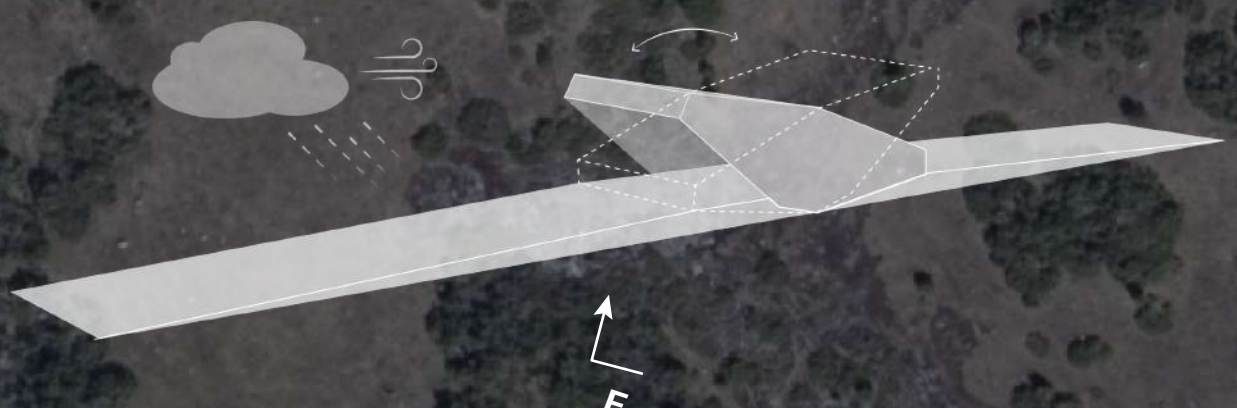
Ungefär mitt på Alvaret, i höjd med dess bredaste punkt, ligger en torräng där det växer timjan, gräs, örter och lavar i en grund och frodig skålförmation. Skålen är cirka 250 meter i diameter och lätt sluttande - det skiljer sig ungefär två meter från den högsta punkten till lägsta. Längs skålens kanter växer enbuskar i stora skikt och bildar tillsammans en grön ridå som skärmar av från det annars öppna vidsträckt landskapet runtom. Skålen är placerat på en höjd som håller sig torrt året runt. Buskagen runt skålen bildar ett större rum, omgärdat av flera mindre, där man inte känner sig lika exponerad som på andra platser av Alvaret där sikten ibland sträcker sig flera kilometer. Dessa förutsättningar gör Skålen till en lämplig plats att slå läger.

Inbäddat mellan snåren i skålen placeras ett tippbart vindskydd med en utdragen platå undertill. Vindskyddet syns inte i första anblick, det är placerat i ett släpp mellan två större enbuskage och bara den som vet att den finns där eller den som noggrannare utforskar platsen kommer hitta den. Den inbäddade placeringen är ett respektfullt sätt att placera tillägget så det inte tar uppmärksamhet från Alvarets annars vilda och ödsliga karaktär. Vindskyddets placering i släppet mellan två större buskage ökar den skyddade känslan för den som ska spendera en natt på Alvaret, som för att respektera landskapets karaktär, såväl som det blir en plats att upptäcka.

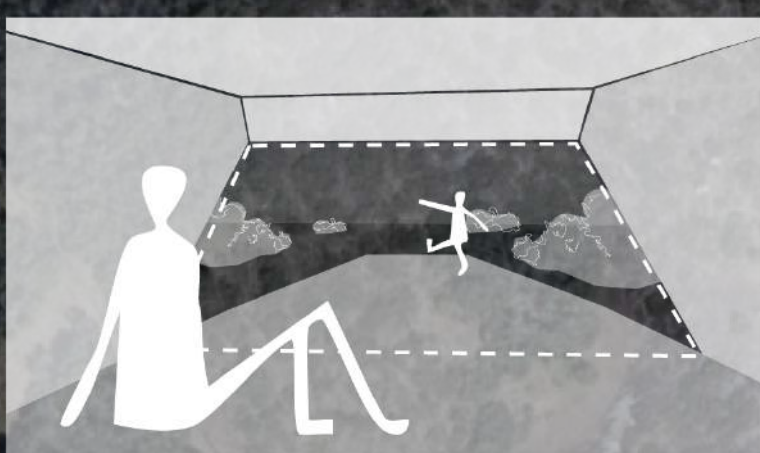
Vindskyddets konstruktion är utformad för att möjliggöra anpassning efter skiftande väderförhållanden. Konstruktionen med en roterande axel gör att vindskyddets konstruktion blir tippbart och öppningen kan byta riktning vid behov. Vindskyddet står på en utdragen platå som ger en distans till marken och skapar en umgängesyta där besökaren exempelvis kan vända sovsäcken, laga mat, meditera eller sola. Kvällarna på Alvaret erbjuder storslagna stjärnhimlar, och den som sover i vindskyddet uppmuntras att dra ut sovsäckar på platån och spendera tid under en stjärnklar natthimmel långt från stadernas sken.



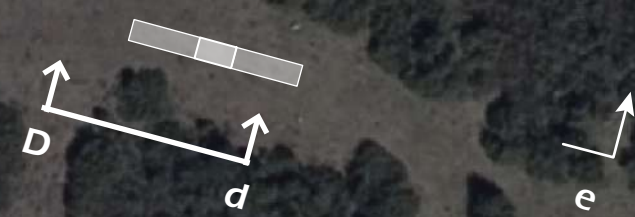
Platå att stanna upp på  
Den långa platån ger en flexibel yta att använda under ett kort uppehåll eller en övernattnig. På den går det att ställa upp stormkök, stjärnskåda, sola eller lägga ut blommor för nyckling.



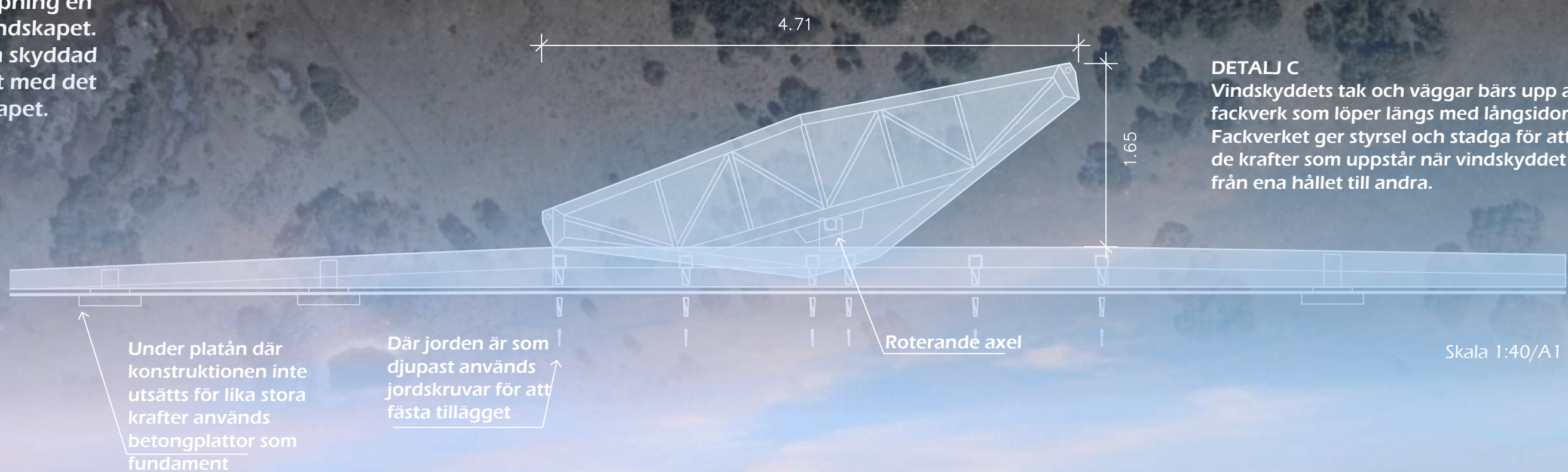
Anpassning efter väder och vind  
Genom en roterande axel blir vindskyddet tippbart och kan anpassas efter vindriktningar eller solläge. Detta gör att vistelse blir möjlig i fler väderlekar.



Inramning av landskapet  
Inuti vindskyddet skapar vindskyddets snäva öppning en vacker inramning av landskapet. Här kan besökaren sitta skyddad men fortsatt ha kontakt med det omgivande landskapet.



PLAN  
Snårets placering i  
landskapet  
Plan 1:800/A1



DETALJ C  
Vindskyddets tak och väggar bärs upp av ett fackverk som löper längs med långsidorna. Fackverket ger styrsel och stadga för att motstå de krafter som uppstår när vindskyddet tippas från ena hållet till andra.

Under platån där konstruktionen inte utsätts för lika stora krafter används betongplattor som fundament

Där jorden är som djupast används jordskruvar för att fästa tillägget

Roterande axel

Skala 1:40/A1



Visionsbilden över Snåret





F

0 m 30 m

F-f SEKTION  
Omgivande landskap med tillägg  
Skala 1:400/A1

# VÄTEN

Väten är ett område på Alvaret som bortsett från enstaka månader på sommaren ligger under stående vatten. Väten formas av en långsmal sänka som sträcker sig cirka 1000 meter i nord-sydlig riktning och 250 meter i öst-västlig. Under större delen av året ser Väten ut som en grund sjö med sjök av tuvig bunkestarr i dess djupaste delar. Väten är en del i ett större nätverk av våtar runt om Möckelmossen och får sitt vatten till stor del från regn men också från en stor och många små källor runt om i området. Väten omges av ett storskaligt landskap med vidsträckt vyer där horisonten går att se åt alla väderstreck. Det är en utsatt plats eftersom ingenting i det flacka landskapet skyddar mot väder och vind. Under vinterhalvåret när Alvaret är som våtast breder väten ut sig och skapar en stor, otillgänglig yta. Förutom åt väst är marken runt om väten låglänt och vattenmättad vilket gör det svårt att nå fram till den öppna vattenytan utan att bli blöt om fötterna.

Genom att placera två tillägg i form av spänger som sicksackar sig fram till en skulptural sittplats tillgängliggörs och framhävs väten. Vattnet blir en tillgång genom att besökaren leds ut och kan vila i det spegelblanka landskapet. Sittmodulens flersidighet ger sittplatser i flera väderstreck så besökaren kan använda tillägget när som helst på dygnet. Den cirkulära formen ger en insida och en utsida på tilläggen. På bågens insida är sittplatsen intim och social då man vänds mot varandra och tillsammans omsluts av ryggstödet. På yttersidan vrids man istället bort från den som sitter bredvid och en mer kontemplativ upplevelse skapas med stort fokus på utsikten. På detta sätt anpassas tilläggen till olika ändamål och sociala upplevelser.

Under de kalla perioderna av vintern fryser väten snabb till is i det öppna landskapet. Då blir mellanrummet mellan de två tilläggen platsens viktigaste tillgång då det ger möjlighet till skridskoåkning. Under denna period fungerar sittmodulerna som en aktiv sarg där det finns plats att knyta skridskor, vila fötterna och dricka varm choklad. Denna tid av året är de två delarna en tydlig enhet man med enkelhet tar sig mellan, medan de under resterande år är två enheter som endast samspelar genom siktlinjer.

Två delar i varandras blickfång  
Vätens två sittmoduler har ett tydligt samspel i form och placering, men saknar en fysisk koppling när vattnet står högt. Tanken är att vardera del ska vara en målpunkt snarare än att bli en passage över vattnet.

Utgångspunkt för skridsko  
När vattnet fryser skapas en ny koppling mellan de två delarna och man kan ta sig mellan dem via isen. Knyt på skridskorna på en av sittmodulerna och skrid ut på alvaret, det blir en upplevelse du sent kommer glömma!

Anpassning till landskapet  
Tillägget tillgängliggör vattenlandskapet genom att skapa sittplatser som endast kan nås via spänger. Sittmodulens cirkulära form tar avstamp i det vidsträckt landskapet och ger utsiktsmöjligheter i 360 grader.

DETALJ D  
Sittmodulens bärande konstruktion fästs med stolpskor och kemankare i berggrunden.



Varierad höjd på stolpe och stoplisko beroende på jordlager

G

0 m 3 m

G-g VY  
Tillägg med vattenyta i streckad linje  
Skala 1:50/A1

Visionsbild över Väten en iskall vinterdag



# Vandringar, bilder och tankar från Stora Alvaret

A misty landscape of Stora Alvaret. In the foreground, a calm body of water reflects the overcast sky. A single, moss-covered rock sits in the water. The middle ground shows a line of low-lying vegetation and shrubs. In the background, a dense forest of tall, thin trees is visible through the mist.

I den här foldern visas berättelser och bilder  
från mina vandringar på stora alvaret.  
Jag tar även upp tankar och idéer på  
vidareutveckling av tillägget Tröskeln



**26 februari 2024**

Jag går ut på alvaret via Vickleby alvargata och svänger direkt av mot sydöst. Det är fuktigt och dimmigt med varierande sikt, ibland knappt mer än 25–50 meter och ibland längre mer överskådliga sträckor. Det är väldigt blött och pölar av stillastående eller ibland långsamt strömmande vatten finns överallt. Jorden är mjuk och väldigt blöt, som att gå i ett träsk, man får passa vart man sätter fötterna. Mina nya kängor är väl värda sina pengar, jag håller mig torr trots det blöta underlaget.

Vegetationen växlar, ibland helt öppet och ibland täta buskesnår. Det är främst en och ölandstok som växer, det finns här och där tallar som tornar upp sig men när jag kommer fram till dem så är de inte så höga som jag trodde att de va på avstånd, utan ofta inte mer än kanske 6-7 meter. Det är nog resten av det låga landskapet som får tallarna att verka så höga. Jag hamnar ibland på insidan av en U-formad pöl eller vatten så att jag antingen måste gå en lång omväg runt eller nästan vada genom det, ofta hoppar jag mellan tuvor och små buskar som sticker upp.

Efter att ha gått ca 4 km fågelvägen vänder jag, det har börjat bli både mörkare men framförallt dimmigare, dimman växlade förut mellan tät, skymmande och lättare mer disig. Nu är den tät och jag hamnar ofta med hinder i vägen för mig, stora ogenomträngliga ensnår som jag måste gå runt för att inte riva mig fördärvad eller återigen vatten som plötsligt dyker upp och tvingar mig att hoppa eller vada. Mot slutet av vandringen är jag jättetrött, den mjuka marken gör det jobbigare att gå och alla hinder som tvingar mig att vika av suger musten ur mig.

Jag kommer hem efter att ha varit ute i lite mer än fyra timmar. Trött och hungrig men relativt varm och torr.







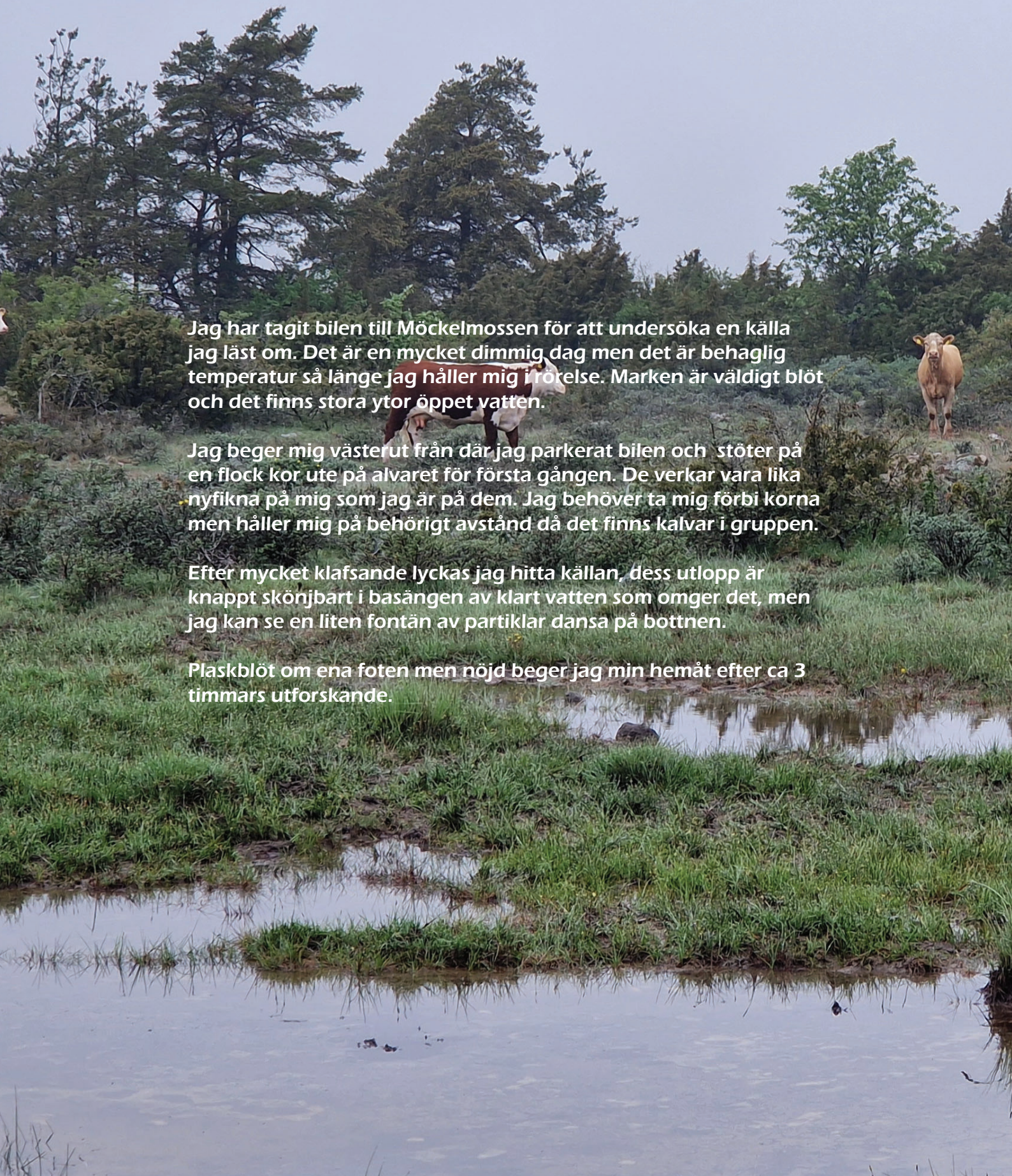
**21 maj 2024**

Jag har tagit bilen till Möckelmossen för att undersöka en källa jag läst om. Det är en mycket dimmig dag men det är behaglig temperatur så länge jag håller mig i rörelse. Marken är väldigt blöt och det finns stora ytor öppet vatten.

Jag beger mig västerut från där jag parkerat bilen och stöter på en flock kor ute på alvaret för första gången. De verkar vara lika nyfikna på mig som jag är på dem. Jag behöver ta mig förbi korna men håller mig på behörigt avstånd då det finns kalvar i gruppen.

Efter mycket klafsande lyckas jag hitta källan, dess utlopp är knappt skönjbart i basängen av klart vatten som omger det, men jag kan se en liten fontän av partiklar dansa på botten.

Plaskblöt om ena foten men nöjd beger jag min hemåt efter ca 3 timmars utforskande.

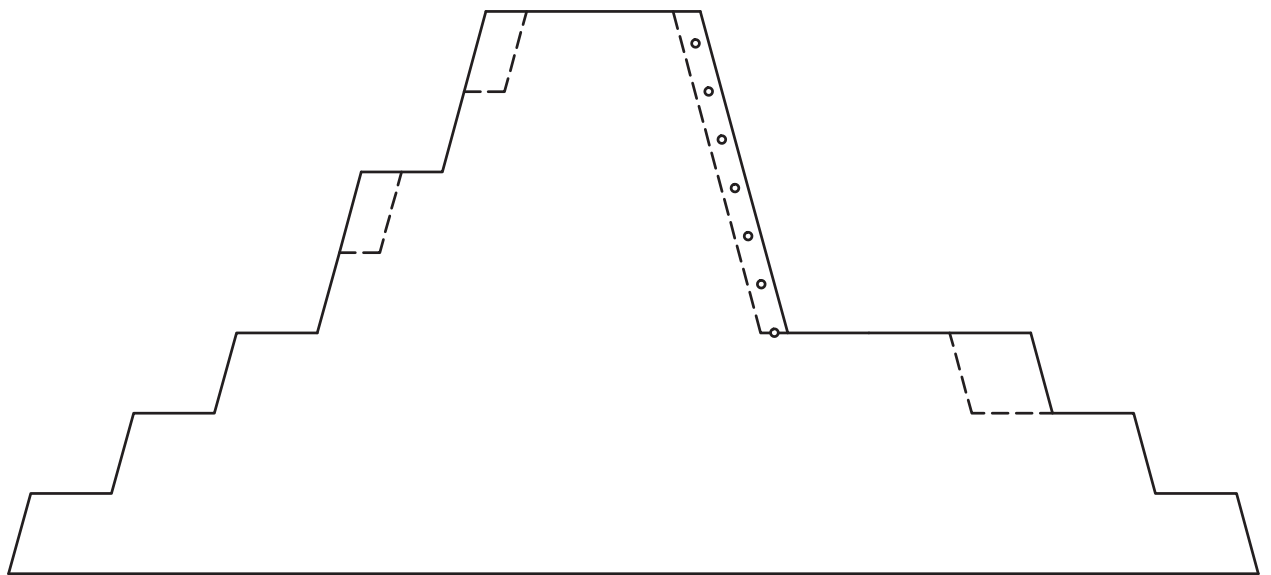








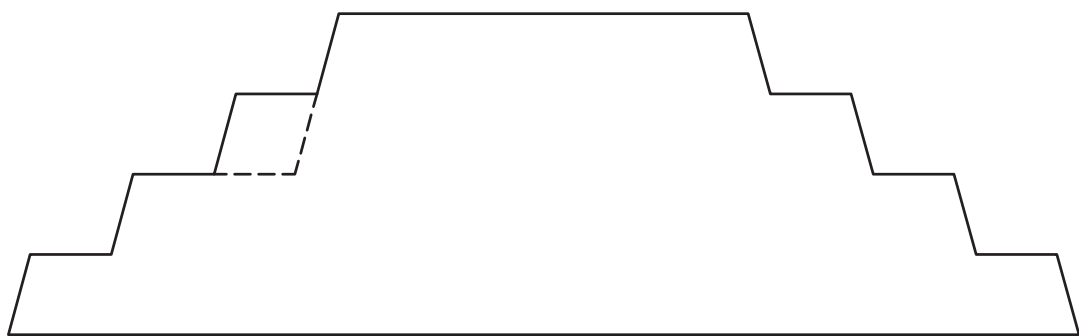
## Skisser på utveckling av Tröskeln.



Jag känner mig inte helt nöjd med Tröskeln's utförande som det blev i slutversionen, men har på grund av tidsbrist inte möjlighet att arbeta om förslaget efter nya idéer som känns spännande och lovande.

Här nedan är en enkel skiss i sektion, skuren längs med höjdryggens stränckning. Skissen visar tankar som uppkommit efter att tröskeln i princip färdigställts och illustrationer för förslaget tagits fram.





**Tillägget är här i form av två delar som spelar med varandra. Den ena är mycket högre och bilar en tydlig uppstickande markör i landskapet och funkar som utkiksplats man kan klättra upp på. Den andra är lägre och har ett mer platt uttryck och fungerar främst som sittmodul.**

**De två delarna bilar en slags linjär amfiteater med sittplatser där man kan sitta mitt emot varandra, och tomrummet mellan dem formar en ram och skapar en riktning vilken blicken kan följa ut tvärs över landskapet.**







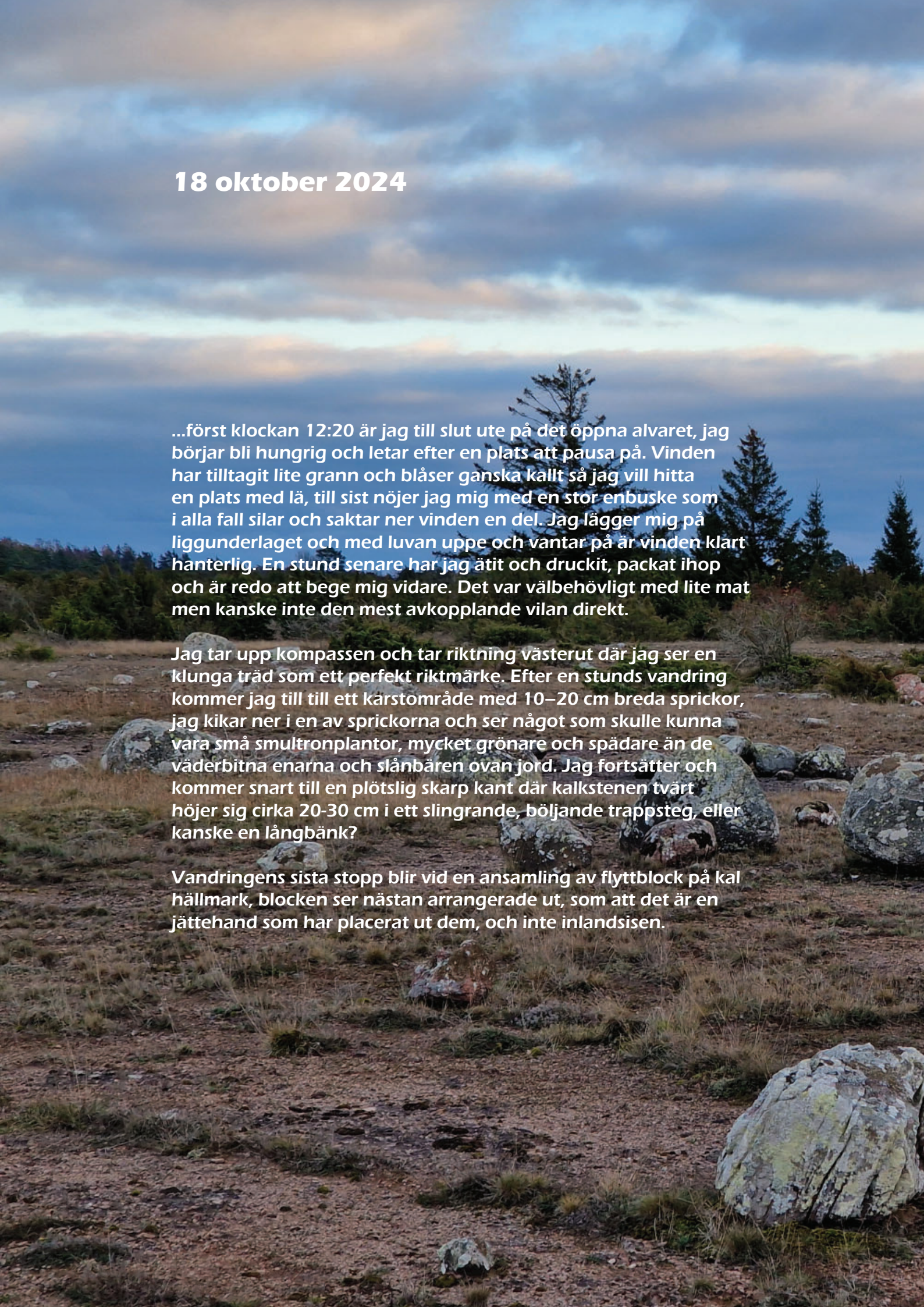
**16 augusti 2024**

...någon minut senare är jag genom skogen och står vid vad som ser ut som en uttorkad bassäng med en botten av lösa småstenar och gräs medan dess kanter utgörs av ca 1 m höga gräsbeklädda vallar. Bredvid bassängen finns en till likadan och det hela känns väldigt konstigt och som att det inte kan ha kommit till på naturlig väg, men vem vet?

Jag går vidare och klättrar över en stenmur för att komma till en höjdrygg jag tycker ser spännande ut, höjdryggen löper i öst-västlig riktning och på dess bortre sida ser jag ett parti med sprucken hållmark breda ut sig. Jag ser att stigarna i området tycks gå mot en gemensam punkt och mycket riktigt finner jag att där är ett vattenhål med det karaktäristiska källvattnets alg tillväxt, längs med ena kanten löper ett stenröse som tydligt vittnar om att hålet har gjorts större. Jag fortsätter att utforska området kring källan och hittar en plats där jag slår mig ner en stund. Platsen är ett ca 10 x 30 meter kalt parti av hållmarken, precis invid höjdryggen och med enbuskar längs med långsidorna. Det hela ger en skyddad och, för alvaret rätt slutet rumslighet som känns lugn och behaglig.

Jag fortsätter västerut och Vickleby kyrka har dykt upp på horisonten som ett tydligt riktmärke att navigera efter. Solen börjar gå ner nu och det blir en otrolig solnedgång över diset på Stora Alvaret. Den sista kilometern eller två går jag utan att stanna och är till sist äntligen hemma igen strax innan klockan 21. Det har varit en väldigt trevlig och spännande vandring och ganska precis lagom lång i så pass svår terräng.





**18 oktober 2024**

...först klockan 12:20 är jag till slut ute på det öppna alvaret, jag börjar bli hungrig och letar efter en plats att pausa på. Vinden har tilltagit lite grann och blåser ganska kallt så jag vill hitta en plats med lä, till sist nöjer jag mig med en stor enbuske som i alla fall silar och saktar ner vinden en del. Jag lägger mig på liggunderlaget och med luvan uppe och vantar på är vinden klart hanterlig. En stund senare har jag ätit och druckit, packat ihop och är redo att bege mig vidare. Det var välbehövligt med lite mat men kanske inte den mest avkopplande vilan direkt.

Jag tar upp kompassen och tar riktning västerut där jag ser en klunga träd som ett perfekt riktmärke. Efter en stunds vandring kommer jag till till ett kärstområde med 10–20 cm breda sprickor, jag kikar ner i en av sprickorna och ser något som skulle kunna vara små smultronplantor, mycket grönare och spädare än de väderbitna enarna och slånbären ovan jord. Jag fortsätter och kommer snart till en plötslig skarp kant där kalkstenen tvärt höjer sig cirka 20-30 cm i ett slingrande, böljande trappsteg, eller kanske en långbänk?

Vandringens sista stopp blir vid en ansamling av flyttblock på kal hällmark, blocken ser nästan arrangerade ut, som att det är en jättehand som har placerat ut dem, och inte inlandsisen.









Slut